

דמוקרטיה, ציות וסירוב

הרצליה 12 מרץ 2002

תל אביב 19 מאי 2002

אריאל רובינשטיין

כמה מלים על דמוקרטיה.

לפעמים אנחנו מבלבלים בין דמוקרטיה כרוח ובין דמוקרטיה כהליך פרוצדוראלי. לדידי דמוקרטיה זו גישהארוח של קבלת ההחלטות קולקטיבית השואפת למצע בכנות ובכבוד הדדי את רצונותיהם והשקפותיהם של הפרטים בחברה שבניה רובם ככולם מקבלים על עצמם שותפות גורל, ערבות הדדית, וקונסטיטוציה לאו דווקא משפטית אלא מה שחשוב יותר תרבותית. הפרוצדורה הדמוקרטית היא מכניזם שנועד לממש רמת סף מינימלית של הרוח הדמוקרטית. כמובן שאין מכניזם שיבטיח שמה שהחברה תעשה יהיה דמוקרטי ברוחו. אין דבר שמבטיח שרוב של אנשים באפן תקין וחוקי לא יחליטו להפר בבוטות את המקודש לשאר בני האדם.

ישראל בסך הכל שומרת על הפרוצדורה הדמוקרטית. אבל אני מסופק לגבי ממושה של רוח דמוקרטית. למיותר להזכיר את אזרחי ישראל הלא יהודים שקופחו באופן שטתי במשך יותר מיובל, תוצאה נאותה של הפרוצדורה הדמוקרטית ואולי אפילו ביטוי לרצון הרוב המוחלט. בקונפליקט הדתי-חילוני, במיוחד בשנים האחרונות ניסו שני הצדדים, גם החילוני, לכפות באמצעות המנגנון הדמוקרטי את רצונותיהם מבלי לתת לגיטימיות נאותה לקונסטיטוציה התרבותית של מדינת ישראל. ב 82 יצאנו למלחמת ברה למרות שמהרוח הדמוקרטית נובע שלא יוצאים למלחמת ברירה ללא קונצנזוס כמעט מלא, שכן מלחמה ביוזמת רוב כופה על המיעוט שיהרוג וייהרג. ומה שרלוונטי ביותר לדיון שלנו כאן: אין בעיני לא לרוב ובודאי שלא למעוט רשות לחייב את כולנו, להיות שותפים מלאים להיותנו שולטים במשך 35 שנים על עם אחר.

החוקה התרבותית של מדינת ישראל כוללת את היותה מדינה יהודית. לכשעצמי אני בן גאה של העם היהודי, אני רוצה שילדי יחיו אך ורק במדינה יהודית. משמעות היהודיות שלי ושל רבים מאתנו אינה דתית. אנו מונעים מאינסטינקט אולי ביולוגי של המשכיות. אני מרגיש מחויב למורשת היהודית, לאתוס הלאומי, במובן שכולנו ספגנו אותו. אני כאן כמענה לרצוני לחיות עם בני עמי מתוך תחושת המשכיות, הזדהות ואמונה שיש לנו הרבה דברים משותפים שאני רוצה להתחלק איתם.

האתוס היהודי, אינו כולל למיטב ידיעתי כיבוש. נהפוך הוא, הוא מביא אותי להזדהות עם הנכבש והסובל ולהתייחס בבוח כלפי הכובש והנוגש גם אם הכובש והנוגש הוא אני. החוקה התרבותית שלנו שוללת את רשותנו להיות עם שולט על עם אחר בניגוד לרצונו ובמשך תקופה כל כך ממושכת. וחשוב לומר בלשון חדה שלדידם של רבים מאתנו זהו עקרון יסודי בדיוק כמו שיהודי דתי חש אל מה שהוא מבחינת "ייהרג ובל יעבור". שום החלטה דמוקרטית פרוצדורלית ואפילו של רוב מוחלט וגדול אין לה רשות לשלול מהיהודי הדתי את רשותו לדבוק באמונתו ולערער את המושג "יהודי", ושום החלטה פרוצדורלית ואפילו של רוב מוחלט אין לה רשות לכפות עלינו להיות כובש.

פעם הזינו וחשבנו שהחזקת השטחים דרושה לביטחוננו ושהיא קלף לשלום וכל מיני דברי הבל שקשה להאמין שאנשים סבירים כמונו האמנו בהם. אחרי 35 שנה הבחירה היחידה שאנו באמת יכולים לעשות היא האם נמשיך ונשלוט בעם אחר. כפי שמישהו מקבוצת מכתב ה"קצינים החדש" אמר "השליטה על עם אחר איננה אופציה של העם היהודי". רצון הקיום היהודי מחייב הפסקה מיידית וחד צדדית של השליטה על עם אחר ללא כל קשר לטרור, להפסקת אש, לתוצאות המדיניות, לסיכוי לשלום, ואני בוחר בה אפילו אם אשוכנע שכתוצאה מנסיגה כזו יגבר הסיכון האישי על חיינו שלנו.

אני מודע לכך שיש מי שחושב מחשבות דומות בצורה אבל הפוכות במסקנה. לרבים מאלו אני מרגיש רק צורך לומר, ראו אני אדם חילוני גמור אבל אני מוקיר את החשיבות הרבה של המשכיות העם היהודי גם בדרכו הדתית ולפיכך אני מסכים אתכם שעל מדינת ישראל לשמור על צביון יהודי גם דתי

גם אם הוא סותר את אורח חיי הפרטיים. אבל אני מצפה מכם שתבינו שגם לי יש דברים שאין אני במהותי היהודית יכול לוותר עליהם. ואם הצבור היהודי הדתי, והצבור החילוני לאומי הכולל אותי אינם מסכימים על החוקה התרבותית הזו אין שום פרלמנט ושום בית משפט שיוכלו להשלים את המלאכה. זהו גבולה המוחלט לא של הדמוקרטיה אלא של החברה היהודית בכלל.

והאם חברה דמוקרטית איננה זקוקה לצייות?

האתוס היהודי לא כולל למיטב ידיעתי הערצה לצייות לבני אדם. האתוס שלנו ונדמה לי גם של הרבה עמים אחרים רצוף בגיבורים שדווקא לא צייתו. איך תתייחסו לגבור ישראל החדש שראה את הרעה והאוולת והרשע והמשיך בדבקות לציית כי זה היה רצונו של הרוב? נדמה לי שאפילו שמעתי פעם דווקא מפי מחייבי הצייות, הערצה, אולי אפילו מוצדקת, כלפי איזשהו אלוף, על שום שידע מתי שלא ציית לפקודות.

יש לנו בלבול קטן בין חובת הצייות שאני כופר בה לבין חובות ה"אחריות", והסולידריות שהן בבסיס החוקה התרבותית שלנו. לא צריך להיות חייל ברצועת עזה כדי להיות שותף לאחריות. כולנו אחראים למה שקורה כאן ושם בין אם אנו משרתים ובין אם אנו מסרבים לשרת בחילות השליטה. אי הסגידה לצייות אינה אומרת הפקרות. אין בלבי כבוד לחובת הצייות אבל כמובן אני מאמין באחריות. ואם מותר לי להוסיף, חובת האחריות היא המאוימת אצלנו. כך למשל, לא אכפת לנו ואיננו עושים דבר ביודענו שיותר מעשירית מהמפרנסים בישראל אינם חוזרים הביתה מיום עבודתם עם שכר המינימום והתנאים הסוציאליים המינימליים.

האם אני בעד סירוב?

אינני מרגיש שיש לי איזשהי זכות לומר משהו לאילו שצריכים להכריע בין צו מצפונם לבין חובתם כלפי חבריהם ואי הנעימות שבישיבה בכלא. היו לי רק שתי הזדמנויות להתעמת עם הדילמה הזו. בשרות הסדיר מצאתי עצמי משתתף בחיפושים מחושה לחושה באיזשהו מחנה פליטים ברצועה. עברנו, חפשנו, הפכנו את מעט המיטלטלין שהיו שם. הייתה שם אישה אחת שהביטה בנו במבט גאה ומלא בוז, אז בתגובה חזרנו והפכנו לה את הבית. לא הייתה

לי שום דילמה, חזרתי והפכתי. אני מספר סיפור שולי זה ומבין כמה החיה הקטנה מסתרת גם בי.

ולפני 9 שנים, מול דהיישה. כשדעותיי היו כבר אחרות. לא סירבתי לשרת בכיבוש. התלבטתי, רציתי פעם לראות מבפנים איך זה נראה, פחדתי מתשומת הלב, מהבלבול מוח של משפט וכלא. היו לי דברים אחרים בראש. אז סירבתי להוביל עצירים פלסטינאיים. זה לא הטריד אף אחד שכן בלאו הכי חיפשו מישהו שיפטורל בלילה על הכביש וזה "בסדר" כי זה להציל חיי אדם. בסך הכל סדרתי לעצמי את הדברים כדי שאיכשהו אתחמק מהשאלות הקשות. אין לי שום זכות לומר דבר בנושא סירוב.

כל מה שאני יכול לומר הוא שאני רואה בקבוצה הזו של מה שקוראים "סרבנים" ואני הייתי קורא "נטורי הקרתא של המצפון היהודי" אני רואה בהם גיבוריה של החברה הישראלית 2002 לא לבדם אלא גם יחד עם אותם אנשים צעירים שמקריבים את עלומיהם כדי לקבלת אחריות פיקודית ונכונות להתמודדות מוסרית, ומשרתים בצה"ל לא מכיוון שהם מצייתים לפקודות ולא בגלל הכרעה דמוקרטית אלא תוך כדי התלבטות יום יומית בין המותר והאסור, בין מחויב המציאות לבין הדורש הרמת דגל שחור. את אלה ואלה אני מעריך. ולעומתם, לא "אינני מעריך" (לשון המעטה) לא את אלה השולטים בעם אחר כי "אמרו להם" לעשות זאת, ולא את אילו שאינם רואים בכך כל בעייה.

אבל רבותיי, הבעיה הגדולה של ישראל 2002 אינה הסירוב לשרת בחילות הכובשים אלא הסכנה שרבים מאיתנו יגיעו למסקנה שהם מסרבים לשאת באחריות למה שקורה כאן. כאמור, כולנו שותפים, מי בחיבה ומי ברטינה, לשליטה בשטחים ויש לכולנו הזכות לשאול האם אנחנו רוצים להיות חלק מהדבר הזה. הסירוב להיות חלק מהחברה הזו הוא בוודאי הלגיטימי ביותר שאפשר להעלות על הדעת מהבחינה המשפטית. והרי שום חוק דמוקרטי לא יימנע סירוב שכזה. בעוד שהסירוב הנוכחי בא מתוך תחושת אכפתיות ואחריות ונכונות לשאת בנטל מעל ומעבר, הסירוב ההוא, כביכול היותר לגיטימי, הוא בעצם היותר מאיים.

אני יכול לומר לעצמי שאני אישית אשאר כאן יהיה מה שיהיה ולכל היותר אנסה פה ושם להשפיע על אחרים להפסיק את הדבר הנורא הזה. אני מרגיש זכות מלאה לומר לילדי בני ה 15 וה- 9 שגורלם להיות כאן גם אם המדינה הזו תעמוד בסכנות קיומיות נוראיות ולא צריך קשרים עם ראש השב"כ כדי לדמיין שייתכן מאד שהם ייתקלו בחייהם בתרחישים מחרידים מאלה שאנו עמדנו בהם. אבל, בדחילו ורחימו אני אומר לעצמי שאין לי שום דרך להסביר להם שעליהם לקשור את חייהם עם מדינה פסאודו יהודית החורטת על דגלה את המשך השליטה במיליונים של בני עם אחר, מדינה הבזה להיסטוריה שהקימה אותה. גם אם הם יאמצו את חובת הציות למדינה השולחת אותם לשלוט במיליוני בני עם אחר, שמורה להם ולחבריהם זכות הסירוב להיות חלק מהדבר הזה וההכרה הזו שהם ושכמותם עלולים לבחור שלא להיות כאן מפחידה אותי אישית ממש עד דמעות.